

Nâng cao chất lượng môn học về sở hữu trí tuệ cho sinh viên báo chí - truyền thông

ThS NGUYỄN THÚY QUỲNH

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: thuyquynh2107@gmail.com

Nhận ngày 25 tháng 3 năm 2022; chấp nhận đăng tháng 8 năm 2022.

Tóm tắt: Sở hữu trí tuệ đóng vai trò quan trọng trong phát triển kinh tế xã hội ở Việt Nam. Nhận thấy sở hữu trí tuệ là một vấn đề cấp thiết, Học viện Báo chí và Tuyên truyền đã đưa vào chương trình giảng dạy đại học một số môn học liên quan đến sở hữu trí tuệ như Bản quyền và sở hữu trí tuệ, môn học Quyền tác giả và quyền liên quan trong hoạt động xuất bản, môn học bản quyền truyền thông quốc tế. Để nâng cao chất lượng môn học về sở hữu trí tuệ cho sinh viên báo chí - truyền thông, cần có những giải pháp cụ thể, phù hợp trong quá trình giảng dạy và học tập của giảng viên và sinh viên.

Từ khóa: chất lượng môn học; sở hữu trí tuệ; báo chí truyền thông.

Abstract: Intellectual property plays an important role in Vietnam's socio-economic development. Realizing that intellectual property is an urgent issue, the Academy of Journalism and Communication (AJC) has included in the university curriculum a number of subjects related to Intellectual Property such as Copyright and intellectual property, Copyright and related rights in publishing activities, International Media Copyright. To improve the quality of subjects on intellectual property for students of journalism and media, it is necessary to have specific and appropriate solutions in the teaching-learning process for lecturers and students.

Keywords: subject quality; Intellectual Property; media.

Đặt vấn đề

Sở hữu trí tuệ là một lĩnh vực rộng, không chỉ có quyền tác giả mà còn có các quyền liên quan, quyền sở hữu công nghiệp, quyền đối với giống cây trồng,... Khoản 1, điều 4 Luật sở hữu trí tuệ (Việt Nam) ghi rõ: “Quyền sở hữu trí tuệ là quyền của tổ chức, cá nhân đối với tài sản trí tuệ, bao gồm quyền tác giả và quyền liên quan đến quyền tác giả, quyền sở hữu công nghiệp và quyền đối với giống cây trồng”⁽¹⁾. Hệ thống văn bản pháp luật trong nước có liên quan đến việc bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ gồm: Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam; Bộ Luật Dân sự; Bộ Luật hình sự; Luật Xuất bản; Luật Thương mại,... và nhiều văn bản dưới luật khác. Ngoài ra trong quá trình hội nhập quốc tế, Việt Nam đã gia nhập rất nhiều các tổ chức quốc tế và tham gia các điều ước quốc tế về sở hữu trí tuệ như: Công ước Paris (1883-1979) về bảo hộ

sở hữu công nghiệp; Thỏa ước Madrid (1891-1979) về đăng ký quốc tế nhãn hiệu hàng hóa; Công ước Berne về bảo hộ tác phẩm Văn học, Nghệ thuật; Hiệp ước hợp tác bằng sáng chế PCT 1979; Hiệp định về hợp tác sở hữu trí tuệ Việt Nam - Thụy Sĩ (ký ngày 07.07.1999, có hiệu lực từ ngày 08.06.2000); Hiệp định về quan hệ quyền tác giả Việt Nam - Hoa Kỳ (ký ngày 27.6.1997, có hiệu lực từ ngày 23.12.1998)...

Khái niệm sở hữu trí tuệ bắt đầu được chú trọng, quan tâm trong những năm gần đây tại Việt Nam. Có kiến thức về sở hữu trí tuệ sẽ giúp cho cá nhân, tổ chức đảm bảo được quyền lợi cá nhân trong các sáng tạo, xây dựng ý tưởng mang thương hiệu cá nhân. Đối với sinh viên báo chí truyền thông, khi có nhận thức về sở hữu trí tuệ sẽ giúp các em chủ động trong việc bảo vệ các sản phẩm báo chí truyền thông của mình, nhất là trong bối cảnh số hiện nay,

nội dung trên các nền tảng số bị sao chép, xuyên tạc khiến cho tài sản trí tuệ bị ảnh hưởng nghiêm trọng. Nhằm nâng cao chất lượng môn học liên quan đến sở hữu trí tuệ, một khảo sát đã được thực hiện trong khuôn khổ môn học này, đối tượng khảo sát là sinh viên báo chí truyền thông, một phần kết quả khảo sát được sử dụng trong bài viết này.

1. Vai trò của sở hữu trí tuệ

Khi công nghệ kỹ thuật ngày càng tiến bộ, thế giới phát triển đa chiều, sở hữu trí tuệ trở thành mối quan tâm chung trên toàn thế giới, trong đó có Việt Nam. Quyền sở hữu trí tuệ đóng vai trò quan trọng đối với sự phát triển của kinh tế - xã hội, bảo đảm sự công bằng cho mỗi cá nhân hoặc một doanh nghiệp đã đầu tư thời gian, tài sản và nguồn lực vào việc tạo ra các sản phẩm trí tuệ. Ngoài ra, việc bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ của chủ thể sẽ khuyến khích sự sáng tạo ra các sản phẩm trí tuệ mới, đồng thời khai thác triệt để nội dung khoa học của những sản phẩm trí tuệ đã được bảo hộ. Điều này thể hiện sự phát triển của nhân loại, vừa đem lại lợi ích kinh tế, vừa đảm bảo quyền lợi của tổ chức, cá nhân sáng tạo sản phẩm. Bất kỳ một sản phẩm nào ra đời đều được hình thành từ nền tảng đầu tư ý tưởng sáng tạo lâu dài, mang bản sắc đặc trưng riêng. Sự thúc đẩy của toàn cầu hoá về kinh tế, việc thiết lập, sở hữu và sử dụng những nguồn lực về trí tuệ tạo nên những yếu tố chủ yếu để một quốc gia có thể cải thiện lợi thế cạnh tranh và sức mạnh của mình trên toàn cầu. Có thể thấy rằng, các sản phẩm khoa học, văn hóa nói chung và báo chí nói riêng đều được bảo hộ quyền lợi của sản phẩm/tác phẩm. Có rất nhiều sản phẩm có xu hướng sao chép sản phẩm gốc, từ những sản phẩm đơn giản đến những sản phẩm phức tạp, từ những sản phẩm thuộc thương hiệu nhỏ đến những sản phẩm thuộc thương hiệu lớn nổi tiếng trên toàn thế giới.

Để đảm bảo quyền lợi của cá nhân hay tổ chức sáng tạo sản phẩm, tạo sự cạnh tranh lành mạnh công bằng, đồng thời kích thích sự phát triển bền vững toàn diện của xã hội, nhất định cần phải có hiểu biết vững chắc về sở hữu trí tuệ.

2. Sở hữu trí tuệ đối với sinh viên báo chí - truyền thông

Năm 2017, một sinh viên trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh bị đình chỉ học 01 năm vì sinh viên này đã nhiều lần photo giáo trình của nhà trường, không những chỉ để sử dụng cho cá nhân mà còn chuyển giao để người khác tiếp tục sử dụng. Nhiều ý kiến cho rằng mức xử lý vi phạm này quá nghiêm khắc, tuy nhiên, trường đã khẳng định việc quyết định kỷ luật sinh viên này là có căn cứ cụ thể. Theo đó, việc photo sách ảnh hưởng đến việc khai thác bình thường của tác phẩm, phương hại đến quyền của tác giả, chủ sở hữu quyền tác giả. Nội quy của trường đã quy định rõ: không được “sao in và phát hành các loại giáo trình, tài liệu học tập trái với các quy định của Nhà trường và của pháp luật”. Như vậy, sinh viên này đã “vi phạm quyền sở hữu trí tuệ” và vi phạm nội quy của trường. Tuy nhiên sau đó, báo chí vào cuộc, nhiều luật sư lên tiếng về quyết định kỷ luật này, lãnh đạo trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh đã cân nhắc và hạ mức kỷ luật cho sinh viên này từ đình chỉ học sang cảnh cáo. Việc photocopy giáo trình, tài liệu diễn ra rất phổ biến, đặc biệt xung quanh khu vực các trường đại học. Nhưng phải đến khi vụ việc này xảy ra, người ta mới chú ý nhiều hơn đến vấn đề vi phạm sở hữu trí tuệ trong hoạt động photo sách, giáo trình, tài liệu,... Có nhiều lý do khiến người dùng bắt buộc phải sử dụng bản photo vì bản in sách đã không tiếp tục xuất bản nữa, hoặc bản in có giá thành cao, không phải sinh viên nào cũng có thể đủ điều kiện mua. Thế nhưng, việc mua sách hoặc giáo trình in cũng là một cách tôn trọng quyền tác giả, tôn trọng sản phẩm trí tuệ của người khác. Ở câu chuyện trên, mức kỷ luật ban đầu đối với bạn sinh viên này có phần nghiêm khắc, nhưng đối với một sinh viên luật thì càng phải tuân thủ đúng các quy định của pháp luật cũng như nội quy của trường.

Trong những năm gần đây, Học viện Báo chí và Tuyên truyền đã đưa vào chương trình giảng dạy đại học một số môn học liên quan đến Sở hữu trí tuệ như môn Bản quyền và sở hữu trí tuệ (chương trình đào tạo cử nhân của Viện Báo chí), Quyền tác giả và quyền liên quan trong hoạt động xuất bản (chương trình đào tạo cử nhân của Khoa Xuất bản). Tuy đây là những môn học mới, nhưng đã góp

phần quan trọng trong việc nâng cao kiến thức về sở hữu trí tuệ cho sinh viên báo chí - truyền thông, giúp người học chủ động coi trọng việc bảo vệ các sản phẩm sáng tạo của cá nhân, nhận thức rõ được đâu là hành vi vi phạm. Đồng thời, những sinh viên báo chí - truyền thông - là những phóng viên, nhà báo, nhà truyền thông tương lai sẽ lan tỏa các kiến thức này đến đồng đảo công chúng, góp phần nâng cao nhận thức về sở hữu trí tuệ cho xã hội.

Để tìm hiểu các nội dung liên quan đến sở hữu trí tuệ cần có thời gian nghiên cứu và tìm hiểu nhất định. Trong giới hạn môn học liên quan đến Sở hữu trí tuệ dành cho sinh viên báo chí - truyền thông, đây là 1 môn học 3 tín chỉ, trong đó chỉ có 1 tín chỉ lý thuyết và 2 tín chỉ thực hành (tương đương 15 tiết lý thuyết và 30 tiết thực hành). Tuy nhiên, các nội dung về sở hữu trí tuệ rất rộng, nên việc đưa hết tất cả các kiến thức này vào 1 môn học là rất khó. Những giảng viên tham gia giảng dạy môn học này đã cố gắng xây dựng một chương trình, giáo án phù hợp với sinh viên báo chí - truyền thông, chia sẻ cho sinh viên những kiến thức tổng quan về sở hữu trí tuệ, đồng thời đi sâu vào những nội dung liên quan mật thiết với công việc của sinh viên báo chí - truyền thông như Quyền tác giả và quyền liên quan. Mục tiêu của môn học là sinh viên nắm được khái niệm liên quan đến quyền Sở hữu trí tuệ, biết sở hữu trí tuệ bao gồm những nội dung chính nào, nhận diện được các vi phạm quyền tác giả và quyền liên quan, biết các quy định pháp luật xử lý hành vi vi phạm cụ thể như nào, từ đó trang bị thêm kiến thức về sở hữu trí tuệ nói chung, kiến thức về quyền tác giả và quyền liên quan nói riêng, đồng thời có kiến thức tự bảo vệ tài sản sáng tạo - tài sản trí tuệ của bản thân.

Các nội dung về sở hữu trí tuệ sinh viên được tiếp cận bao gồm: Tổng quan về sở hữu trí tuệ, các đối tượng sở hữu trí tuệ, quyền tác giả và quyền liên quan. Trong đó, nội dung về quyền tác giả và quyền liên quan được giảng viên chú trọng truyền tải đến sinh viên nhiều nhất. Theo kết quả khảo sát sinh viên về môn học liên quan đến sở hữu trí tuệ, lượng kiến thức về sở hữu trí tuệ sinh viên tiếp cận được sau môn học ở mức trung bình, phần lớn sinh viên có mong muốn tìm hiểu sâu về quyền tác giả và quyền

liên quan, do nội dung này gắn liền với lĩnh vực báo chí - truyền thông các bạn đang theo học. Hơn 90% sinh viên đánh giá môn học này có chất lượng khá tốt, tuy nhiên, cần khắc phục một số hạn chế trong quá trình giảng dạy của giảng viên như: lượng kiến thức truyền tải trong mỗi buổi học vẫn còn nặng về lý thuyết, chưa có nhiều hoạt động hay câu hỏi tương tác với sinh viên, cần bổ sung thêm các ví dụ trực quan gần gũi để sinh viên có thể dễ dàng liên hệ và tiếp thu kiến thức tốt hơn,...

3. Đề xuất giải pháp nâng cao nhận thức về sở hữu trí tuệ cho sinh viên báo chí - truyền thông

Sở hữu trí tuệ là một lĩnh vực rộng và khó, để nắm được các kiến thức chuyên sâu về sở hữu trí tuệ cần có sự đầu tư về thời gian, trí tuệ và công sức. Điều này cũng ít nhiều gây cản trở trong việc tiếp nhận kiến thức về sở hữu trí tuệ cho sinh viên báo chí - truyền thông, vì nền tảng của các bạn không phải là sinh viên luật, nên sẽ gặp những khó khăn nhất định trong việc hệ thống các quy định ở trong nước cũng như trên thế giới về sở hữu trí tuệ. Vì vậy, các giảng viên giảng dạy môn học đã cố gắng nắm bắt nguyện vọng của các em thông qua các khảo sát liên quan đến môn học. Từ đó sẽ có những phương pháp sư phạm cũng như giáo án phù hợp, giúp sinh viên nắm bắt được kiến thức một cách chính xác và đầy đủ nhất. Để làm được điều này, cần có những giải pháp phù hợp nhằm nâng cao hiệu quả chất lượng môn học, cụ thể như sau:

Một là, đối với nhà trường

- Chú trọng xây dựng các chuyên đề hoặc các môn học liên quan đến sở hữu trí tuệ; lên kế hoạch tổ chức các lớp bồi dưỡng, chương trình tọa đàm, hội thảo, thông tin khoa học trong phạm vi toàn trường để phổ biến, tuyên truyền các kiến thức cơ bản về sở hữu trí tuệ.

- Tạo cơ chế mở, linh hoạt trong việc liên kết với các đơn vị chuyên môn như Cục Sở hữu trí tuệ, Cục Bản quyền tác giả, ..., tạo điều kiện cho sinh viên tham gia thực tế tại các cơ quan này, từ đó nắm được công việc của những người trực tiếp tham gia vào việc bảo vệ sở hữu trí tuệ, bảo vệ bản quyền như thế nào. Tại Cục Sở hữu trí tuệ, hàng năm đều có những khóa tập huấn ngắn hạn kéo dài từ 2 đến

3 tháng dành cho sinh viên, hoặc các cán bộ, giảng viên hay những người có quan tâm đến sở hữu trí tuệ. Các khóa tập huấn này không mất phí tham dự, được giảng dạy bằng tiếng Việt hoặc tiếng Anh, tùy theo đối tượng đăng ký. Đối với những khóa tập huấn sở hữu trí tuệ cơ bản sẽ giới thiệu tổng quan về sở hữu trí tuệ, các đối tượng sở hữu trí tuệ, hướng dẫn đăng ký sáng chế, các nội dung về quyền tác giả và quyền liên quan,... Việc đăng ký vào các khóa học này rất đơn giản, chỉ cần ghi danh, tham gia các buổi học lý thuyết và thực hành đầy đủ tại Cục Sở hữu trí tuệ, sau khi kết thúc khóa học sẽ hoàn thành một bài kiểm tra là có thể nhận được chứng chỉ. Bên cạnh đó, nhiều tài liệu về Sở hữu trí tuệ được cung cấp miễn phí tại Trung tâm thư viện của Cục Sở hữu trí tuệ, điều này giúp cho những sinh viên có mong muốn tìm hiểu chuyên sâu về sở hữu trí tuệ có thể dễ dàng chủ động tiếp cận kiến thức bất cứ lúc nào.

Hai là, đối với giảng viên

- Tích cực đổi mới bài giảng phù hợp với sinh viên báo chí - truyền thông. Đối với các môn học có liên quan đến sở hữu trí tuệ, để các quy định luật pháp không quá khó hiểu, cần đưa vào trong các bài giảng những ví dụ trực quan sinh động, cụ thể, gắn liền với lĩnh vực chuyên ngành mà sinh viên đang học; từ đó, giúp sinh viên dễ dàng tiếp nhận kiến thức, tạo hứng thú trong các tiết học, áp dụng được trong thực tiễn; cần dựng các bài tập tình huống trong các môn học chuyên ngành, lồng ghép kiến thức về sở hữu trí tuệ bằng những phương pháp khác nhau. Ví dụ: trong lĩnh vực báo chí-truyền thông, việc trích dẫn, sao chép hình ảnh trong các sản phẩm truyền thông như thế nào sẽ bị coi là vi phạm quyền sở hữu trí tuệ, mức độ nào sẽ bị xử lý và xử lý với khung pháp lý ra sao,... hay tổ chức một buổi họp báo giả định về một vụ việc vi phạm quyền sở hữu trí tuệ,... Sau mỗi buổi học cần có thêm một số bài tập bổ trợ để củng cố kiến thức tốt hơn.

- Kiến thức về sở hữu trí tuệ rất rộng và luôn có sự đổi mới, vì vậy, bản thân các thầy cô giáo phải luôn cập nhật kiến thức sở hữu trí tuệ, tìm đọc các tài liệu quốc tế về sở hữu trí tuệ,... tích cực tham gia các khóa đào tạo thường niên của Cục sở hữu trí

tuệ, từ đó làm phong phú thêm bài giảng của mình. Đây nên là hoạt động thường xuyên và bắt buộc đối với tất cả các giảng viên giảng dạy về sở hữu trí tuệ.

- Mời các chuyên gia sở hữu trí tuệ tham gia giảng dạy. Hiện nay, trong rất nhiều môn học, bên cạnh việc giảng dạy của các giảng viên cơ hữu thì Học viện Báo chí và Tuyên truyền cũng liên tục mời các chuyên gia bên ngoài vào chia sẻ các kiến thức thực tiễn, giúp sinh viên có góc nhìn đa chiều, khách quan hơn về sở hữu trí tuệ. Tuy nhiên, số lượng các chuyên gia mời ngoài trong lĩnh vực này còn hạn chế, do khó sắp xếp thời gian lên lớp theo đúng lịch giảng dạy của trường nên ít nhiều sẽ ảnh hưởng tiến độ học tập.

Ba là, đối với sinh viên báo chí - truyền thông

- Cần chủ động trong học tập, tiếp nhận thông tin trong quá trình học các môn học liên quan về sở hữu trí tuệ. Tài liệu về lĩnh vực này khá phong phú, thông qua các nguồn khác nhau như: giáo trình, tài liệu số, thông tin trên Internet,... Tuy nhiên, sinh viên cần có sự chọn lọc tài liệu khi nghiên cứu, nên tìm hiểu theo hướng dẫn và định hướng của giảng viên để tránh rơi vào tình trạng bị ngợp trong lượng kiến thức không lồ về sở hữu trí tuệ.

- Tích cực tương tác trong các buổi học, chia sẻ những vướng mắc về môn học với giảng viên. Lĩnh vực sở hữu trí tuệ có những quy định luật pháp rất rõ ràng, vì vậy, khi có thắc mắc cần trao đổi luôn với thầy cô.

Kết luận

Trang bị kiến thức về sở hữu trí tuệ cho sinh viên báo chí - truyền thông là việc làm rất cần thiết. Để làm được điều này, cần có những những thay đổi trong phương pháp dạy và học đối với sinh viên và giảng viên giảng dạy về sở hữu trí tuệ. Như vậy sẽ góp phần nâng cao chất lượng nguồn nhân lực báo chí - truyền thông của Việt Nam trong tương lai, nhất là bối cảnh công nghệ kỹ thuật phát triển mạnh mẽ và Việt Nam đang trong quá trình hội nhập thị trường quốc tế sâu rộng như hiện nay./.

(1) Luật Sở hữu trí tuệ 2005 (sửa đổi, bổ sung năm 2009, 2019)